

УДК 336.124

Іващенко О. В.

Запорізький національний університет

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено сутність фінансово-економічної безпеки підприємства. Визначено мету та завдання фінансово-економічної безпеки підприємства. Узагальнено показники, що характеризують її стан.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, фінансовий стан, загрози, показники, фінансова стійкість, ступінь фінансової безпеки.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що забезпечення економічної безпеки є однією з головних умов ефективного функціонування підприємства.

Економічну безпеку підприємства можливо трактувати як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства. Економічна безпека є важливою складовою безпеки кожного підприємства, тому що загальна безпека підприємства ґрунтується на забезпеченні економічного потенціалу.

В свою чергу економічна безпека складається з таких функціональних складових, як: фінансова; кадрова; техніко-технологічна; правова; екологічна; інформаційна; силова; ринкова; інтерфейсна. При цьому фінансову складову можливо вважати основою економічної безпеки і яка потребує відповідного визначення як фінансово-економічна безпека підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності досліджувалися багатьма вченими, серед яких: Г. Андрошук, В. Геєць, Т. Гладченко, О. Грунін, О. Захаров, М. Кизим, Т. Клебанова, О. Кириченко, С. Лаптев, А. Могільний, В. Мунтіян, Е. Олейніков, В. Ортинський [1], П. Пригунов, В. Сідак, І. Шульга та багато інших. Дослідженням теоретичних основ і практичних питань забезпечення фінансової безпеки на підприємстві займаються такі вчені-економісти, як: М. Бендіков, І. Бланк, О. Бородин, П. Крайнев та ін. В свою чергу О. Ареф'єва, О. Барановський, К. Горячева, Т. Загорельська, Т. Кузенко, Р. Папехин досліджують способи та показники оцінки рівня фінансової безпеки підприємства.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. При всій актуальності дослідження економічної і, зокрема, фінансової безпеки, визначення сутності фінансово-економічної безпеки вимагає додаткового вивчення.

Мета статті. Головною метою цієї статті є визначення сутності фінансово-економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Підприємства постійно зіштовхуються з різними загрозами та факторами, що безпосередньо впливають на їх економічну безпеку та здатні порушити їх ефективне функціонування, привести до економічної кризи.

Поняття економічної безпеки різними науковцями трактується досить неоднозначно. Одні науковці його розуміють як стан, за якого досягається стійкий економічний і фінансовий розвиток, надійний майновий захист підприємства; інші вбачають, що економічна безпека – це заходи по досягненню такого стану. Більш коректним виглядає саме перше визначення економічної безпеки підприємства як стану захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і

потенційних джерел небезпеки або економічних загроз [2].

Варналія З. С. так визначає економічну безпеку підприємства – «...це забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів суб'єкта господарювання для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів. Це результат комплексу складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів» [3, с. 309].

З точки зору Ортинського В. Л. «економічна безпека підприємства – захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [1, с. 11].

Наведені підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства декілька відрізняються, оскільки прийнятного визначення економічної безпеки поки що не існує. Ряд авторів визначають економічну безпеку підприємства як стан захищеності інтересів підприємства від впливу різноманітних загроз. Крім того, існує так званий ресурсно-функціональний підхід, стосовно якого економічна безпека розглядається з погляду ефективного використання ресурсів підприємства. Також існує підхід, що визначає економічну безпеку підприємства як його здатність до розвитку та відтворенню.

Таким чином, економічну безпеку підприємства можливо визначити як стан ефективного використання ресурсів, при якому підприємство захищено від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та успішно реалізує поставлені цілі.

Важливою складовою економічної безпеки є фінансова, оскільки фінансова стабільність свідчить про відповідну забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень та напрямки їх використання.

Фінансову безпеку підприємства можливо визначити наступним чином: «...це захист від можливих фінансових втрат і попередження банкрутства підприємства, шлях до досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів» [4, с. 22].

Про ослаблення фінансової складової економічної безпеки свідчать:

- зниження ліквідності підприємства;
- підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості;

- зниження фінансової стійкості тощо [1, с. 24].

Наслідками фінансових втрат і фінансової нестабільності є погіршення умов фінансування та функціонування всіх інших складових економічної безпеки. Тому має сенс застосовувати таке поняття як «фінансово-економічна безпека підприємства».

Так, дамо визначення фінансово-економічної безпеки підприємства – це стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, при якому ефективно використовуються корпоративні ресурси підприємства та постійно забезпечується досягнення найкращих значень фінансово-економічних показників.

Найбільш ефективно функціонування підприємства в даний час і в майбутньому – це головна мета забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, яка доповнюється такими:

– досягнення максимально високого рівня платоспроможності підприємства;

– максимізації величини прибутку;

– підвищення рівня рентабельності діяльності.

Функціональним завданням фінансово-економічної безпеки можливо вважати забезпечення високої фінансової ефективності діяльності та фінансової незалежності підприємства. З цього завдання, в свою чергу, випливають такі:

– підтримання високого рівня кваліфікації персоналу та ефективного його використання;

– забезпечення ефективної організації безпеки як персоналу підприємства, так і капіталу, майна, інформації підприємства;

– правовий захист усіх сфер діяльності підприємства;

– досягнення високої конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз та оцінка рівня фінансово-економічної безпеки є основою для пошуку шляхів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Аналіз здійснюють за допомогою груп показників, до яких належать показники оцінки фінансового стану підприємства, а також показник рівня фінансової безпеки.

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відбиває стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу [5, с. 94].

Оскільки фінансовий стан підприємства характеризується рівнем фінансової стійкості, структурою джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями, рівнем рентабельності й оборотності капіталу, тому для оцінки фінансового стану підприємства використовують такі групи показників:

– прибутковості;

– ділової активності;

– фінансової стійкості;

– платоспроможності;

– майнового стану.

1. Показники прибутковості (рентабельності). Рентабельність є відносним показником прибутковості виробництва. Економічна сутність рентабельності розкривається через систему показників, зростання яких оцінюється як позитивна тенденція [6, с. 72].

2. Показники ділової активності. Оцінка ділової активності – це та основа, на якій ґрунтуються раціональні й розумні рішення про обсяги та об'єкти витрачання ресурсів [7, с. 410].

3. Показники фінансової стійкості. Фінансова стійкість підприємства характеризується струк-

турою джерел коштів підприємства, залежністю від зовнішніх інвесторів та кредиторів. До джерел коштів підприємства відносять власний та позичений капітал, співвідношення між якими дозволяє оцінити довгострокову платоспроможність підприємства.

4. Показники платоспроможності (ліквідності). Платоспроможність (ліквідність) – це можливість наявними грошовими ресурсами вчасно погашати свої платіжні зобов'язання. Платоспроможність є зовнішнім проявом фінансового стану підприємства, його стійкості. Ліквідність підприємства – це більш загальне поняття, чим ліквідність балансу. Ліквідність балансу припускає вишукування платіжних засобів тільки за рахунок внутрішніх джерел (реалізації активів). Але підприємство може залучити позикові кошти зі сторони, якщо в нього є відповідний імідж у діловому світі та досить високий рівень інвестиційної привабливості [8, с. 240].

5. Показники майнового стану підприємства, до яких належать робочий капітал підприємства (власні оборотні кошти) і питома вага власних оборотних коштів. Наявність робочого капіталу свідчить про те, що підприємство може не тільки розраховуватися по своїх боргах, але й здійснювати розширене відтворення.

6. Ступінь фінансової безпеки. Ступінь фінансової безпеки характеризують такі показники [1, с. 33]:

±Ес – нестача або надлишок власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства, розраховують за формулою:

$$\pm E_c = E_c - Z(\text{ф. №1(стр.100 + 120 + 130)}), (1)$$

де Ес – власні оборотні кошти підприємства, тис. грн.;

Z – запаси (виробничі запаси + незавершене виробництво + готова продукція), тис. грн.;

±Em – нестача або надлишок власних оборотних коштів, а також середньо- та довгострокових кредитів, що розраховують за формулою:

$$\pm E_m = (E_c + K_m(\text{ф. №1(стр.480)}) - Z, (2)$$

де Km – величина середньо- та довгострокових кредитів, тис. грн.;

±En – нестача або надлишок загального обсягу оборотних коштів (враховуючи й короткострокові кредити), що розраховують за формулою:

$$\pm E_n = (E_c + K_m(\text{ф. №1(стр.480)}) + K_t(\text{ф. №1(стр.620)}) - Z, (3)$$

де Kt – короткострокові кредити, тис. грн.

Залежно від величини оцінюваних показників розрізняють 5 областей фінансової стійкості [1, с. 33-34]:

1) абсолютна фінансова стійкість і абсолютна безпека, коли підприємству достатньо власних коштів (джерел) для формування запасів і покриття витрат: ±Ес ≥ 0; ±Em ≥ 0; ±En ≥ 0;

2) нормальна фінансова стійкість і нормальний рівень безпеки, коли підприємству обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат: ±Ес ≈ 0; ±Em ≈ 0; ±En ≈ 0;

3) нестабільна фінансова стійкість і нестабільний рівень фінансової безпеки, коли підприємству недостатньо власних оборотних коштів, нестача яких компенсується середньо- та короткостроковими кредитами: ±Ес < 0; ±Em ≥ 0; ±En ≥ 0;

4) критичний фінансовий стан та критичний рівень фінансової безпеки, коли підприємству недостатньо власних обігових коштів і воно залучає короткострокові кредити (крім середньо- та довгострокових): ±Ес < 0; ±Em < 0; ±En ≥ 0;

5) кризове фінансове становище та кризовий рівень фінансової безпеки, підприємству не вистачає ні власних, ні позикових коштів, і воно перебуває на стадії банкрутства: $\pm E_c < 0$; $\pm E_m < 0$; $\pm E_n < 0$.

Наведені групи показників доцільно подати в табл. 1.

Стану достатньої безпеки відповідає гарантована платоспроможність, коли всі зобов'язання підприємства покриваються фінансовими (мобільними та немобільними) активами. Зона ризику на підприємстві характеризується недостатністю ліквідних активів для покриття всіх зобов'язань. А це, в свою чергу, пов'язано з наявністю у підприємства дебіторської заборгованості.

Проблема ліквідності (здатність активу конвертуватися в кошти без значної втрати в ціні) дебіторської заборгованості стає ключовою майже в кожній організації. У ній, у свою чергу, виділяють кілька проблем: оптимальний обсяг, оборотність, якість дебіторської заборгованості. Рішення цих проблем вимагає кваліфікованого управління дебіторською заборгованістю, що є одним зі способів зміцнення фінансового стану підприємства. Досвід реформування підприємств показує, що за-

ходи щодо повернення дебіторської заборгованості входять у групу найбільш діючих мір підвищення ефективності за рахунок внутрішніх резервів підприємства та можуть швидко принести позитивний результат. Повернення заборгованості в стислий термін – реальна можливість поповнення дефіцитних оборотних коштів [9].

Крім зазначеного, для посилення фінансово-економічної безпеки підприємству потрібно:

- поліпшити правову захищеність усіх сфер діяльності підприємства;
- забезпечувати надійність персоналу;
- надійно захищати інформацію, що використовується підприємством;
- раціонально управляти фінансами;
- підвищити фінансову стійкість та незалежність.

Висновки і пропозиції. Щодня суб'єкти господарювання зіштовхуються з загрозами, що негативно впливають на рівень їх фінансово-економічної безпеки. Тому актуальними залишаються дослідження, що пов'язані з визначенням сутності фінансово-економічної безпеки та питаннями її забезпечення.

Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства можливо визначити як такий стан

Таблиця 1

Групи показників оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Назва показника	Норма або тенденція
1. Показники рентабельності	
1. Рентабельність активів, %	зростання в динаміці
2. Рентабельність власного капіталу, %	- « -
3. Рентабельність акціонерного капіталу, %	- « -
4. Рентабельність продажів, %	- « -
5. Рентабельність продукції, %	- « -
2. Показники ділової активності	
6. Оборотність активів, об./рік.	зростання в динаміці
7. Тривалість обороту активів, днів	зменшення в динаміці
8. Оборотність товарно-матеріальних запасів, об./рік.	зростання в динаміці
9. Тривалість обороту товарно-матеріальних запасів, днів	зменшення в динаміці
10. Середній термін оплати дебіторської заборгованості, днів	зменшення в динаміці
11. Середній термін оплати кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, днів	зменшення в динаміці
12. Коефіцієнт ефективності підприємництва (відношення реального основного капіталу до активу балансу), грн./грн.	зростання в динаміці
3. Показники фінансової стійкості	
13. Коефіцієнт автономії, частка од.	0,5-1,0
14. Коефіцієнт концентрації запозиченого капіталу, частка од.	< 1; зменшення в динаміці
15. Співвідношення запозиченого та власного капіталу, разів	Зменшення в динаміці
16. Коефіцієнт забезпечення боргів (фінансової стабільності), частка од.	> 1
17. Співвідношення короткострокової дебіторської і кредиторської заборгованостей, разів	1,0
4. Показники ліквідності (платоспроможності)	
18. Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності, частка од.	1,0-2,0
19. Коефіцієнт швидкої ліквідності, частка од.	0,6-0,8
20. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, частка од.	0,20-0,35
5. Показники майнового стану підприємства	
21. Власні оборотні кошти підприємства (робочий капітал), тис. грн.	> 0; збільшення в динаміці
22. Питома вага власних оборотних коштів, %	> 0,1
6. Рівень фінансової безпеки	
23. Рівень фінансової безпеки: $\pm E_c$ – нестача або надлишок власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів і покриття витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства; $\pm E_m$ – нестача або надлишок власних оборотних коштів, а також середньо- та довгострокових кредитів; $\pm E_n$ – нестача або надлишок загального обсягу оборотних коштів (враховуючи й короткострокові кредити).	абсолютна фінансова стійкість і абсолютна безпека, коли підприємству достатньо власних коштів (джерел) для формування запасів і покриття витрат: $\pm E_c \geq 0$; $\pm E_m \geq 0$; $\pm E_n \geq 0$;

захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, при якому ефективно використовуються корпоративні ресурси підприємства та постійно забезпечується досягнення найкращих значень фінансово-економічних показників.

До шляхів посилення фінансово-економічної безпеки підприємства слід віднести:

– поліпшення правової захищеності усіх сфер діяльності підприємства;

– забезпечення надійності персоналу;
– захист інформації, що використовується підприємством;
– ефективне управління фінансами;
– підвищення фінансової стійкості та незалежності.

Тема забезпечення фінансово-економічної безпеки настільки актуальна в сучасних умовах, що потребує подальшого опрацювання.

Список літератури:

1. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
2. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. [Електронний ресурс] / Л. М. Худолій. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=455>
3. Економічна безпека: навч. посіб. / За ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
4. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
5. Любушин Н. П. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: Учеб. пособие для вузов / Н. П. Любушин, В. Б. Лещева, В. Г. Дьякова ; Под ред. проф. Н. П. Любушина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 471 с.
6. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. – М. : Издательство «Ось-89», 2007. – 208 с.
7. Короткова М. В. Оптимизация управления кредиторской задолженностью на предприятиях промышленности / М. В. Короткова // Весник ОГУ, 2009. – №5. – С. 104-109.
8. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : ПБОЮЛ Грищенко Е. М., 2000. – 424 с.
9. Ермасова Н. Б. Финансовый менеджмент. Конспект лекций / Н. Б. Ермасова. – М. : Юрайт-Издат, 2009. – 168 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.e-reading-lib.org/book.php?book=98788>

Ивашченко О. В.

Запорожский национальный университет

ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

Резюме

Исследована сущность финансово-экономической безопасности предприятия. Определены цель и задачи финансово-экономической безопасности предприятия. Обобщены показатели, характеризующие ее состояние.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, финансовое состояние, угрозы, показатели, финансовая устойчивость, степень финансовой безопасности.

Ivashchenko O. V.

Zaporizhzhya National University

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY COMPANIES

Summary

The essence of the financial and economic security. Identified goals and objectives of financial and economic security. Summarizes the indicators of its condition.

Key words: financial and economic security, financial condition, threats, indicators, financial stability, the degree of financial security.